

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: «ОБҐРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВАХ»**

Виконав:

Шовкопляс Богдан Сергійович
студент спеціальності
076 «Підприємництво та торгівля»

Керівник:

Щербак Валерія Геннадіївна
Професор кафедри економіки та
підприємництва ім. проф. І.М. Брюховецького

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

У нашій економіці, де існують різні форми власності, фермерські господарства це невеликі сільськогосподарські підприємства. Вони мають спеціальний статус, який визначений законами України. Держава підтримує розвиток таких господарств. І тому, сьогодні дуже важливо розуміти, як фінансуються фермерські господарства. Зміни на ринку та державна підтримка змушують фермерів шукати нові джерела грошей. Вчені вважають, що необхідно створити систему, яка допоможе фермерам ефективно управляти своїми фінансами.

Розвиток будь-якого бізнесу, в тому числі фермерського господарства, неможливий без фінансових ресурсів. Фінансування є одним з ключових факторів, що впливає на розвиток фермерського господарства. Від наявності фінансових ресурсів залежить можливість придбання сучасної техніки, високоякісного насіння, добрив, а також впровадження нових технологій. Структура фінансування підприємства складається з власних коштів (інвестованих власниками), позикових коштів (банківських кредитів) та залучених коштів (різних видів заборгованості).

Фінансова діяльність фермерського господарства це система управління фінансовими ресурсами, яка включає в себе залучення, розподіл та використання коштів для забезпечення ефективної діяльності господарства, тобто мова йде про фінансове забезпечення діяльності фермерського господарства.

Таблиця 1.1 Можливості фінансування сільськогосподарського бізнесу.

Джерела	Власні	Залучені	Позикові
	Статутний капітал	Кредиторська заборгованість	Банківські кредити
	Резервний капітал	Дебіторська заборгованість	Лізинг

	Прибуток	Інші залучені кошти	інвестиції
--	----------	---------------------	------------

Отже, мета фінансової діяльності підприємства – забезпечити безперебійну роботу, збільшити прибуток, виконати всі фінансові зобов'язання перед партнерами та інвестувати в нові проекти для розвитку бізнесу. Для успішного управління фінансовою діяльністю необхідно поєднувати стратегічне планування (фінансове прогнозування), оперативний контроль (аналіз фінансових показників) та поточну фінансову роботу. Ефективність фінансової діяльності підприємства безпосередньо пов'язана з раціональністю побудованого фінансового механізму.

Фінансові ресурси фермерського господарства формуються на початковому етапі за рахунок внесків засновників і потім поповнюються за рахунок прибутків. Ці кошти розподіляються на:

- інвестиції в розвиток;
- виплати працівникам;
- створення резервів для майбутніх витрат.

Виходячи з поточної економічної ситуації, фермерське господарство визначає напрямки використання чистого прибутку. Для цього розробляється фінансовий план, який базується на прогнозах доходів, витрат та інших фінансових показників.

Порівняно з іншими підприємствами, фермерські господарства мають ряд переваг, таких як: спрощена система оподаткування, сімейний характер бізнесу, можливість безкоштовної приватизації землі, а також спрощений порядок придбання або оренди земельних ділянок.

Фінансові ресурси фермерського господарства формуються за рахунок прибутків від реалізації продукції та державної підтримки. Для ефективного використання коштів розробляються фінансові плани різного рівня деталізації: перспективний, поточний та оперативний.

Стійкий розвиток аграрного сектору України в умовах воєнного стану неможливий без впровадження комплексної системи фінансової підтримки, що передбачає залучення різноманітних фінансових ресурсів. Кожне з цих джерел

має свої специфічні переваги та виклики, які необхідно аналізувати при розробці стратегії фінансового забезпечення аграрних підприємств:

1. Держава підтримує аграрний сектор, надаючи прямі виплати фермерам та створюючи умови для ефективного ведення сільського господарства. Міністерство аграрної політики розробило низку фінансових програм, які користуються високим попитом серед аграріїв.

Таблиця 1.2- Державні програми підтримки фермерів

Програма	Зміст
Фермери, які використовують зрошувані землі, можуть розраховувати на державну підтримку для модернізації своїх систем зрошення	Це дозволить підвищити врожайність і ефективність виробництва. Держава компенсує до 25% витрат на встановлення систем зрошення. Максимальна сума компенсації становить 13250 гривень за гектар для дощування без техніки, 25300 гривень за гектар для дощування з технікою вітчизняного виробництва та 24500 гривень за гектар для краплинного зрошення з технікою вітчизняного виробництва.
Члени сімейних фермерських господарств, які сплачують єдиний соціальний внесок, можуть отримати додаткову фінансову підтримку	Для цього голова господарства має подати заяву до податкової не пізніше ніж за 5 робочих днів до початку місяця.
Держава підтримує розвиток садівництва та тепличного господарства.	Фермери можуть отримати гранти у розмірі до 70% вартості проекту висадки саду або будівництва модульної теплиці, але не більше 10 млн грн для саду і 7 млн грн для теплиці. Важливою умовою є співфінансування проекту фермером у розмірі не менше 30%.
"Доступні кредити 5-7-9%"	З метою оптимізації програми "Доступні кредити 5-7-9%" уряд встановив нові умови кредитування. Зокрема, для інвестиційних кредитів передбачено зниження компенсаційної ставки до 7% для середнього та великого бізнесу та до 5% для мікро та малих підприємств. Для кредитів на поповнення оборотних коштів ставка становить 9% річних.

Більше 7 тисяч фермерів уже скоро отримають грошову допомогу на свої поля. Загалом на це передбачено понад мільярд гривень, тож виплати отримають ще близько 3,5 тисяч аграріїв. Значні кошти будуть спрямовані на підтримку тваринництва: 15,2 тисячі сільськогосподарських виробників отримають виплати на утримання 76,7 тисяч голів великої рогатої худоби та 90,5 тисяч голів овець і кіз. Держава підтримує українських аграріїв, пропонуючи широкий спектр програм для розвитку сільського господарства. Щоб скористатися цими

програмами, необхідно зареєструватися в Державному аграрному реєстрі в 2024 році. Держава збільшила фінансову підтримку для фермерів. Тепер вони отримують 4 тисячі гривень за кожен гектар землі, який обробляють. Крім того, фермери, які утримують корів, отримують 7 тисяч гривень за кожну голову, а ті, хто розводить овець або кіз, - 2 тисячі гривень за кожну тварину.

2. Значну фінансову підтримку розвитку аграрного сектору України надають міжнародні організації, зокрема Світовий банк та Європейський Союз, у формі грантів та кредитів.

Уряд Німеччини у рамках проекту "Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні – Фаза II" виділяє додатково 5,6 млн євро на грантову підтримку малих та середніх переробних підприємств в Україні. У програмі можуть взяти участь мікро-, малі та середні підприємства, які відповідають таким критеріям: чисельність персоналу до 250 осіб, річний оборот до 10 мільйонів євро, відсутність заборгованості та позитивна кредитна історія. При цьому підприємство має мати конкретні плани щодо інвестиційних проектів. Для реалізації інвестиційних проектів українські підприємці можуть скористатися фінансовою підтримкою п'яти банків, яка передбачає надання кредитів до 30 тисяч євро. Грантові кошти можуть бути використані для часткової компенсації витрат на купівлю обладнання, сировини, оренду приміщень та інші необхідні для розвитку бізнесу витрати.

3. Залучення приватних інвестицій є одним з ключових факторів розвитку аграрного сектору. Інвестори охоче вкладають кошти в сільське господарство, якщо існують сприятливі умови для бізнесу. Інвестори, бачачи потенціал українського сільського господарства, готові вкладати кошти в модернізацію виробництва, впровадження нових технологій та розширення експорту. З іншого боку приватні інвестиції привабливі для фермерів:

➤ інвестиції дозволяють оновити парк техніки, впровадити сучасні системи зрошення, будівництво нових складів та переробних підприємств. Це підвищує ефективність виробництва та якість продукції;

- завдяки інвестиціям українські аграрії можуть вийти на нові ринки, збільшити обсяги експорту та заробити більше валюти;
- розвиток аграрного бізнесу сприяє створенню нових робочих місць, як у сільській місцевості, так і в містах;
- інвестори часто приносять з собою нові технології та знання, що дозволяє українському сільському господарству стати більш конкурентоспроможним.

4. Аграрні облігації. Аграрні облігації це інструмент фінансового ринку, який дозволяє інвесторам вкладати кошти в розвиток сільського господарства. Це своєрідний договір між емітентом (агрокомпанією, фермерським господарством) та інвестором, за яким емітент зобов'язується повернути інвестовану суму в зазначений термін з виплатою фіксованого доходу (купона). Варто інвестувати в аграрні облігації тому що:

- аграрний сектор традиційно вважається одним із найбільш стабільних. Попит на продовольство завжди буде, що забезпечує постійний потік доходів для інвесторів;
- дохідність аграрних облігацій часто індексується до інфляції, що дозволяє зберегти реальну вартість інвестицій;
- вкладення в аграрні облігації дозволяє диверсифікувати інвестиційний портфель та знизити ризики;
- інвестуючи в аграрні облігації, ви підтримуєте розвиток українського сільського господарства.

5. Аграрне страхування. Сільське господарство це галузь, яка сильно залежить від природних умов. Посухи, заморозки, град, шкідники, хвороби рослин – все це може призвести до значних втрат врожаю та фінансових збитків для фермерів. Аграрне страхування дозволяє мінімізувати ці ризики та забезпечити стабільність бізнесу. Аграрне страхування це фінансовий інструмент, який дозволяє фермерам захистити свій бізнес від різноманітних ризиків, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції. Фермер укладає договір страхування з страховою компанією, в якому вказуються всі

умови страхування, включаючи вид страхування, страхову суму, страховий тариф та страховий випадок. У разі настання страхового випадку фермер подає до страхової компанії заяву про виплату страхового відшкодування. Після перевірки страхова компанія здійснює виплату. До переваг аграрного страхування можна віднести:

- фінансову стабільність - страхування дозволяє зберегти фінансову стабільність фермерського господарства навіть у разі настання страхового випадку;
- доступ до кредитів - багато банків надають кредити під заставу страхового поліса;
- інвестиції в розвиток - завдяки страхуванню фермер може сміливо інвестувати в нові технології та розширення виробництва;
- державна підтримка - в багатьох країнах, в тому числі і в Україні, діють державні програми, які частково компенсують вартість страхових премій.

Отже, аграрне страхування це необхідний інструмент для захисту фермерського бізнесу від непередбачуваних ризиків. Воно дозволяє фермерам планувати свою діяльність, інвестувати в розвиток і забезпечувати стабільність свого господарства.

Щоб наочно продемонструвати, як фінансується українське сільське господарство під час війни, скористаємося таблицею, що містить основні джерела фінансування та їхні характеристики.

Кушнір С.О., підкреслює важливість розробки та реалізації цільових програм для стимулювання інноваційної діяльності. Саме такі програми дозволяють зосередити зусилля на вирішенні конкретних завдань [8]. Ми переконані, що інноваційний підхід це ключ до вирішення фінансових проблем, оскільки він дозволяє знаходити нестандартні рішення та адаптуватися до мінливих умов. Інвестиції дійсно є одним з ключових інструментів для вирішення фінансових проблем підприємств. Вони надають підприємствам додаткові ресурси, необхідні для розвитку, модернізації та подолання фінансових труднощів.

Таблиця 1.3- Основні канали фінансування аграрного виробництва в Україні в умовах воєнного стану

Джерело	Зміст	Приклад	Переваги	Недоліки
Державні програми	Державні інвестиції в сільське господарство у формі субсидій, грантів та цільових програм підтримки.	Субсидії, гранти	Забезпечення стабільного фінансування та безпосередньої допомоги сільгоспвиробникам	Дефіцит коштів внаслідок збільшення оборонного бюджету
Міжнародна допомога	Інвестиції міжнародних донорів, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності українського агросектору.	Кредитні ресурси Світового банку та грантова підтримка Європейського Союзу.	Мобілізація значних фінансових коштів, передача технологій та залучення досвіду експертів.	Підвищені вимоги до прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів.
Приватні інвестиції	Залучення капіталу від приватних інвесторів для модернізації та розвитку сільського господарства.	Капітал від іноземних інвесторів, включаючи венчурні фонди.	Наявність можливості залучати значні фінансові ресурси для стимулювання розробки та впровадження нових технологій.	Висока ймовірність збитків для інвесторів внаслідок політичної та економічної нестабільності.
Кредитні програми	Банківське кредитування для покриття поточних витрат та реалізації інвестиційних проектів.	Позики від ЄБРР та комерційних банків.	Доступ до широкого спектра фінансових інструментів з гнучкими умовами кредитування на тривалий період.	Висока вартість позикових коштів та жорсткі вимоги до надійності позичальника
Аграрні облігації	Мобілізація фінансових ресурсів через ринок облігацій для модернізації аграрного сектору.	Цінні папери, випущені аграрними компаніями та забезпечені державними гарантіями.	Наявність державних гарантій сприяє залученню довгострокового фінансування в аграрний сектор, підвищуючи довіру потенційних інвесторів.	Висока вартість залучення капіталу через ринок облігацій та залежність від зовнішніх економічних факторів.
Аграрне страхування	Страхові програми, спрямовані на захист аграрних підприємств від ризиків, пов'язаних з військовими діями та іншими непередбачуваними подіями.	Страхування сільськогосподарських культур, сільськогосподарської техніки та інфраструктури.	Мінімізація фінансових ризиків для досягнення стабільного функціонування аграрного сектору.	Значні витрати на страхування та недостатня доступність страхових продуктів для частини населення.

Для успішного функціонування в сучасних умовах господарствам необхідно застосовувати системний підхід до управління, враховуючи взаємозв'язки між внутрішніми процесами та зовнішніми факторами, зокрема при прийнятті фінансових рішень.

Використання об'єктивного підходу, який спирається на фактичні дані та аналіз, дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо вдосконалення системи. Проте, такий підхід вимагає постійного оновлення, оскільки зовнішні умови та внутрішні процеси можуть змінюватися. Тому, результати, отримані в ході аналізу, слід розглядати як тимчасові та готові до перегляду.

Бізнес-процеси є основою організаційної структури компаній, які використовують процесний підхід. Цей підхід дозволяє ефективно управляти як внутрішніми, так і зовнішніми процесами.

Завдяки ситуаційному підходу можна розробити індивідуальні стратегії фінансування для кожного агропідприємства, враховуючи його унікальні особливості.

Процесний підхід в організації дозволяє ефективніше керувати фінансами, оскільки структура компанії тісно пов'язана з бізнес-процесами, які потребують фінансування.

На відміну від сумації окремих компонентів, інтеграційний підхід створює синергію між соціальними, економічними та екологічними аспектами розвитку [7].

Ефективна система фінансування фермерських господарств передбачає узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін щодо формування, використання та розподілу ресурсів, з урахуванням їхньої вартості та суспільного значення. При виборі системи фінансування для сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати динаміку змін у зовнішньому середовищі та проводити аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на розвиток ситуації [7].

Завдяки уніфікованому підходу можна оцінити результати впровадження різних стратегій та внести необхідні корективи. Сучасний підхід до фінансового забезпечення передбачає комплексне вирішення актуальних проблем,

враховуючи як внутрішні, так і зовнішні фактори, та використовуючи інструменти синергетики для посилення ефективності [9].

Отже, механізм фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору це складна система, що охоплює різноманітні джерела фінансування, фінансові інструменти та механізми державної підтримки. Він спрямований на забезпечення стабільної фінансової діяльності агропідприємств, їхню конкурентоспроможність та розвиток. Основні його елементи включають:

1. Фінансування. Аграрні підприємства мають доступ до широкого спектра фінансових інструментів, включаючи банківські кредити, державні програми підтримки та інвестиції, які вони можуть використовувати залежно від своїх потреб та фінансового стану.

2. Бюджетування, фінансове прогнозування та аналітика є основними інструментами для забезпечення фінансової стабільності аграрного підприємства.

3. Управління ресурсами. Для досягнення високої продуктивності необхідно ретельно планувати використання ресурсів, проводити їх облік та аналізувати ефективність, а також забезпечувати своєчасне технічне обслуговування обладнання.

4. Маркетинг. Для збільшення прибутків аграрне підприємство має проводити глибокий аналіз ринку, визначати потреби споживачів та розробляти ефективні маркетингові стратегії.

5. Інновації. Для збільшення прибутковості та конкурентоспроможності аграрні підприємства повинні постійно працювати над розробкою нових технологій та впровадженням інноваційних рішень.

Ефективне фінансове забезпечення аграрного сектору потребує комплексного підходу, що включає різноманітні фінансові інструменти та механізми підтримки. Функції фінансового механізму в АПК:

1. Головна мета фінансового механізму в агросекторі стабілізувати фінансовий стан агропідприємств, забезпечивши їх постійний доступ до необхідних коштів.

2. Державна фінансова підтримка є важливим стимулом для розвитку аграрного сектору. Вона включає в себе широкий спектр інструментів, таких як прямі платежі, компенсації відсотків за кредитами, інвестиції в інфраструктуру та наукові дослідження. Зазначені заходи спрямовані на комплексний розвиток аграрного сектору, включаючи підвищення продуктивності сільськогосподарських культур та тваринництва, впровадження інноваційних технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, забезпечення її високої якості та безпечності, а також посилення конкурентних позицій українських аграрних підприємств на світовому ринку.

3. Механізм забезпечення доступу до фінансових ресурсів передбачає використання широкого спектру фінансових інструментів, зокрема кредитів, лізингу та інвестицій, що дозволяє підприємствам залучати необхідний капітал для фінансування їхнього зростання та розвитку.

4. Забезпечення фінансової доступності для підприємств передбачає використання широкого спектру фінансових інструментів, таких як кредити, лізинг та інвестиції, що дозволяє їм залучати необхідні кошти для реалізації інвестиційних проектів та подальшого розвитку.

5. Забезпечення платоспроможності передбачає створення ефективної системи управління фінансовими потоками, що дозволяє агропідприємствам не лише своєчасно розраховуватися зі своїми кредиторами, але й створювати резерви для інвестицій у розвиток виробництва та подолання можливих кризових ситуацій.

Система фінансового забезпечення агросектора в Україні включає в себе комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безперебійного доступу агропідприємств до фінансових ресурсів, підтримку їхньої платоспроможності та стимулювання впровадження інноваційних технологій для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЮЧИХ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ФГ «НАЗАРКО» РОМЕНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

В якості об'єкта дослідження нами було обрано фермерське господарство «Назарко», яке розташоване в селищі Терни Роменського району Сумської області. Очолює підприємство Ветушка Олег Олександрович. Господарство було створене в 2012 році., статутний капітал підприємства при реєстрації становить 1000 грн.

Сільське господарство є одним з ключових секторів економіки України. Різноманітність сільськогосподарських угідь, таких як рілля, перелоги, багаторічні насадження, сіножаті та пасовища, створює умови для виробництва широкого асортименту сільськогосподарської продукції, що задовольняє потреби населення та забезпечує продовольчу безпеку країни. Хоча рілля є найважливішим видом угідь для вирощування культурних рослин, інші категорії також відіграють важливу роль у забезпеченні кормами для тварин та збереженні біорізноманіття.

Структура землекористування в аграрному секторі України характеризується значною різноманітністю за розмірами підприємств.

Таблиця 2.1 - Склад і структура землекористування підприємства

Види угідь	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+/-) 2023 від 2021рр.	
	Площа, га	%	Площа, га	%	Площа, га	%	Площа, га	%
Всього с.-г. угідь	540	100,0	550	100,0	553	100,0	13	102,0
в т.ч. – рілля	540	100,0	550	100,0	553	100,0	13	102,0

Найбільші земельні масиви зосереджені у великих сільськогосподарських підприємствах, проте значну частку становлять також середні та малі господарства, зокрема фермерські. Така структура зумовлена історичними та економічними факторами, а також регіональними особливостями. Станом на

2023 рік фермерське господарство обробляє 553 га ріллі, активно розвиваючи виробництво зернових, олійних та кормових культур. Підприємство поєднує власні земельні ресурси з орендованими для забезпечення стабільного виробництва. Порівняння даних за 2021 та 2023 роки свідчить про незначне, але стабільне збільшення оброблюваних земель у господарстві. Загальна площа ріллі зросла на 13 га, що складає близько 2,4% від початкового показника (табл. 2.1).

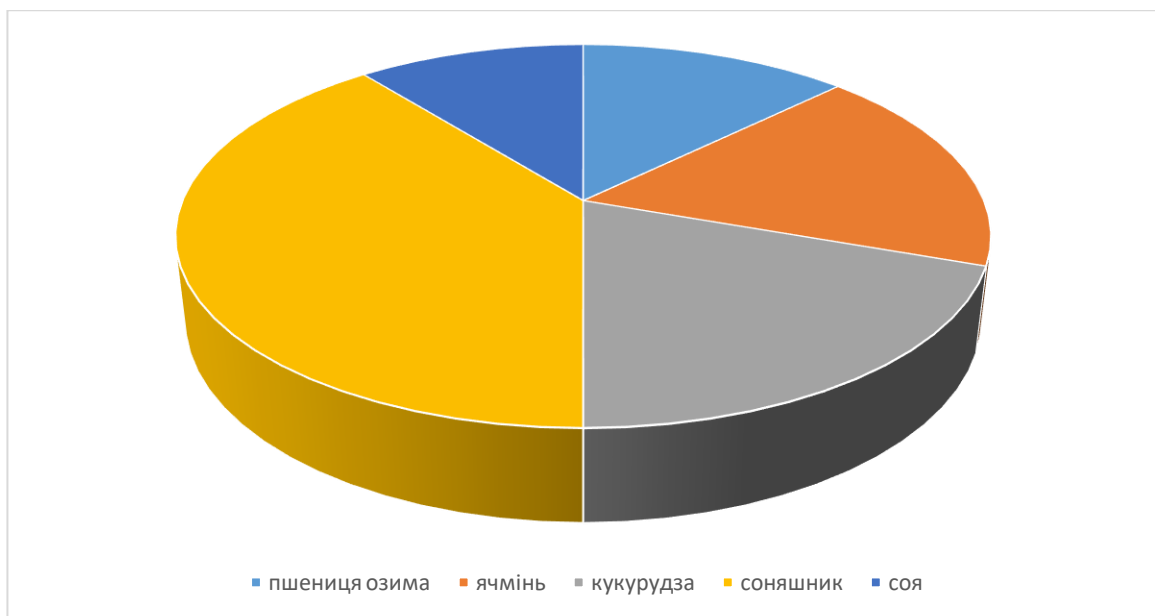
Аналіз посівних площ це комплексний процес дослідження динаміки та структури земель, відведених під різні сільськогосподарські культури. Цей аналіз є важливим інструментом для сільськогосподарських підприємств тому, що дозволяє оптимізувати структуру виробництва, вибрати найбільш рентабельні культури та ефективно використовувати земельні ресурси.

Таблиця 2.2 – Площа ріллі в обробітку та її структура під сільськогосподарськими культурами

Культури	Рік						Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р.	
	2021		2022		2023			
	га	%	га	%	га	%	га	%
Пшениця озима	120,0	22,2	80,0	14,5	70,0	12,7	-50,0	-41,7
Ячмінь	70,0	13,0	60,0	10,9	100,0	18,1	30,0	42,9
Кукурудза	140,0	25,9	150,0	27,3	110,0	19,9	-30,0	-21,4
Соняшник	150,0	27,8	180,0	32,7	210,0	38,0	60,0	40,0
Соя	60,0	11,1	80,0	14,5	63,0	11,4	3,0	5,0
Разом, га	540,0	100,0	550,0	100,0	553,0	100,0	13,0	2,4

Згідно з даними таблиці 2.2, саме посівні площі під озимою пшеницею та ячменем зазнали найбільших трансформацій. Площа під пшеницею скоротилася на понад 40%, тоді як під ячменем зросла майже на 43%. Також спостерігається збільшення площі під соняшником на 40%, що свідчить про стратегічне рішення господарства щодо переорієнтації на культури з вищою рентабельністю.

Аналіз динаміки посівних площ свідчить про усвідомлену стратегію розвитку ФГ "Назарко", спрямовану на перехід до більш рентабельних культур. Збільшення площ під соняшником та ячменем, при одночасному скороченні площ під озимою пшеницею та кукурудзою, є результатом економічного аналізу та пошуку оптимальних варіантів використання земельних ресурсів.

За період з 2021 по 2023 роки спостерігається стрімке зростання виробництва у господарстві. Загальна вартість товарної продукції подвоїлася, причому найбільший внесок у це зростання зробили соняшник та ячмінь. Частка соняшнику в структурі виробництва зросла на майже 8%, а ячменю - на 4,5%. Хоча частка кукурудзи, пшениці та сої у загальному обсязі виробництва дещо знизилася, їхня абсолютна вартість зросла. Зокрема, кукурудза показала найвищий темп зростання - на 83,6%, а її вартість збільшилася на 2784,3 тис. грн. (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Економічний аналіз товарної продукції господарства

Назва	Рік						Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р.	
	2021		2022		2023		тис. грн.	%
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Пшениця озима	2 229,8	18,0	1 999,4	13,5	3 112,5	11,5	882,6	39,6
Ячмінь	1 114,9	9,0	1 821,6	12,3	3 653,8	13,5	2538,9	227,7
Кукурудза	3 332,4	26,9	3 746,9	25,3	6 116,7	22,6	2784,3	83,6
Соняшник	4 311,0	34,8	5 435,3	36,7	11 556,8	42,7	7245,7	168,1
Соя	1 399,8	11,3	1 806,8	12,2	2 625,3	9,7	1225,5	87,5
Разом	12 388,0	100,0	14 810,0	100,0	27 065,0	100,0	14677,0	118,5

Цікавою тенденцією є те, що незважаючи на зменшення частки в загальному обсязі виробництва, кукурудза, пшениця та соя продемонстрували абсолютне зростання вартості. Це свідчить про збільшення загального обсягу виробництва та, можливо, про підвищення цін на ці культури

В цілому по підприємству, спостерігається чітка тенденція до переорієнтації виробництва на культури з вищою прибутковістю. Це підтверджується зростанням частки соняшнику та ячменю в загальному обсязі товарної продукції при одночасному скороченні частки інших культур.

Основні фонди, будучи фундаментом виробничого процесу, безпосередньо впливають на ефективність роботи підприємства, формуючи його виробничі можливості та забезпечуючи стабільність у довгостроковій перспективі. Основні фонди, як довгострокові активи, не лише слугують інструментом виробництва, але й поступово передають частину своєї вартості новоствореній продукції. Цей процес, відомий як амортизація, є фінансовим механізмом заміни зношених основних фондів.

Роль основних засобів у підприємстві є багатогранною. Вони не лише забезпечують виробничий процес, але й впливають на технології, фінансовий стан та навіть кредитні можливості компанії.

Роль основних засобів у підприємницькій діяльності є фундаментальною. Вони не лише забезпечують виробничий процес, але й виступають інструментом для досягнення стратегічних цілей компанії. Без постійного оновлення та модернізації основних фондів неможливо забезпечити довгостроковий успіх бізнесу. Інвестиції в основні засоби не лише підвищують продуктивність праці, але й створюють сприятливі умови для розвитку персоналу та зростання його кваліфікації.

Структура основних засобів підприємства у 2023 році зазнала певних змін. Найбільшу частку, як і раніше, займають будинки і споруди (3666,3 тис. грн), вартість яких зросла на 14,3%. Вартість машин і обладнання також збільшилася на 12% і склала 3195,3 тис. грн. Спостерігається неоднорідна динаміка вартості основних засобів. Вартість транспортних засобів знизилася на 5,2%, а інших основних засобів – на 5,2%. Водночас, вартість інструментів, приладів та інвентарю зросла на 3,2%, а інших необоротних матеріальних засобів – на значні 36,8%.

Таблиця 2.4 Зміни у структурі основних фондів

Назва	Рік			Відхилення (+,-) 2023 р. від 2021 р.	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%
Будинки і споруди	3 207,6	2 975,8	3 666,3	458,7	14,3
Машини і обладнання	2 853,1	2 537,2	3 195,3	342,3	12,0
Транспортні засоби	1 198,6	1 323,4	1 135,9	-62,7	-5,2
Інструменти, прилади, інвентар	1 038,2	900,6	1 071,3	33,0	3,2
Інші основні засоби	76,0	68,5	72,0	-3,9	-5,2
Інші необоротні матеріальні засоби	67,5	23,5	92,4	24,8	36,8
Матеріальні основні засоби, разом	8 441,0	7 829,0	9 233,2	792,2	9,4

Отже, активна інвестиційна діяльність підприємства забезпечила позитивну динаміку розвитку виробництва.

Для того, щоб спрямувати нерозподілений прибуток на відтворення основних засобів, необхідна не лише прибуткова діяльність підприємства, а й згода засновника, який має право вирішувати, чи виплачувати дивіденди, чи інвестувати прибуток в розвиток бізнесу. Глибокий аналіз фінансових результатів українських підприємств в умовах війни надасть цінну інформацію про трансформаційні процеси в економіці. Виявлені тенденції допоможуть розробити ефективні заходи для стабілізації економічної ситуації та стимулювання зростання підприємств на різних рівнях: загальноекономічному, галузевому та регіональному. Збільшення прибутковості бізнесу сприятиме наповненню державного бюджету та забезпечить фінансову стабільність країни.

Прибуток підприємств не лише збільшує доходи державного бюджету, але й є інвестиційним ресурсом для розширення виробництва та посилення економічного потенціалу країни. Аналіз фінансових результатів також є важливим інструментом для аудиторів та інвесторів, оскільки дозволяє оцінити стабільність та перспективи розвитку бізнесу.

Таблиця 2.5 – Основні фінансово-економічні показники діяльності

Показник	Рік			Динаміка	
	2021	2022	2023	абсолютна	відносна, %
Чистий дохід від реалізації продукції	12 388,0	14 810,0	27 065,0	14 677,0	118,5

Інші операційні доходи	20,0	0,0	61,0	41,0	205,0
Інші доходи	883,0	0,0	0,0	-883,0	-100,0
Разом доходи	13 291,0	14 810,0	27 126,0	13 835,0	104,1
Собівартість реалізованої продукції	6 748,0	12 992,0	16 352,0	9 604,0	142,3
Інші операційні витрати	444,0	434,0	618,0	174,0	39,2
Інші витрати	879,0	0,0	6,0	-873,0	-99,3
Разом витрати	8 071,0	13 426,0	16 976,0	8 905,0	110,3
Чистий прибуток	5 220,0	1 384,0	10 150,0	4 930,0	94,4
Рівень рентабельності, %	77,36	10,65	62,07	-	-15,3

Аналіз фінансової діяльності господарства за період 2021-2023 років свідчить про стрімке зростання показників. Чистий дохід від реалізації продукції зріс на 118,5%, досягнувши 27 065 тис. грн у 2023 році. Загальна сума доходів також зросла на 104,1%, до 27 126 тис. грн, завдяки значному збільшенню інших операційних доходів. За період аналізу спостерігалось суттєве зростання собівартості реалізованої продукції, що було зумовлено збільшенням інших операційних витрат. Однак, завдяки ефективному управлінню витратами та зростанню виручки, підприємству вдалося збільшити чистий прибуток на 94,4%. При цьому рівень рентабельності знизився на 15,3 відсоткових пункти.

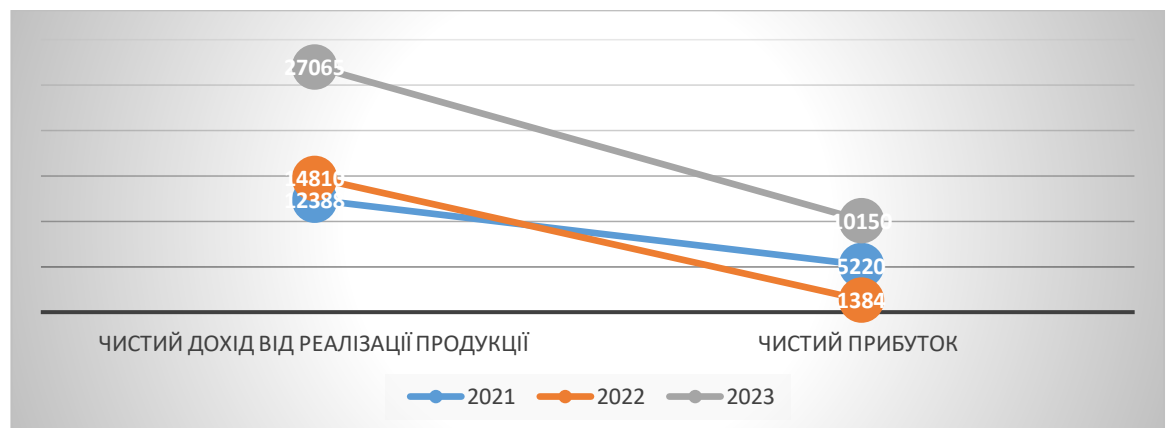

Рисунок 2.1- Динаміка зростання фінансових показників діяльності підприємства

**Джерело: розрахунки таблиці 2.5*

Фінансові результати свідчать про успіхи підприємства, проте зниження рентабельності вказує на потенціал для подальшого покращення через оптимізацію витрат.

Ефективність праці в аграрному секторі визначається за допомогою системи показників, що відображають продуктивність праці, тобто кількість продукції, виробленої одним працівником. Продуктивність праці, як один з ключових показників, може вимірюватися в різних одиницях.

Рівень використання трудового потенціалу у ФГ "Назарко" за період 2021-2023 років суттєво зростає, про що свідчить значне збільшення обсягів виконаних робіт та вартості валової продукції. За період аналізу спостерігалось збільшення чисельності працівників ФГ "Назарко" на 28,6%, що призвело до зростання фонду оплати праці на 49,8%. При цьому продуктивність праці зростає ще значніше – на 69,9% в розрахунку на одного працівника.

Таблиця 2.6 – Ефективність трудових ресурсів підприємства

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р.	
	2021	2022	2023	Абсолютні	Відносні, %
Обсяг робіт, тис. грн.	6748,0	12992,0	16352,0	9604,0	142,3
Вартість валової продукції, тис. грн.	12388,0	14810,0	27065,0	14677,0	118,5
Середньорічна чисельність працівників, чол.	7	7	9	2	28,6
Відпрацьовано людино-годин	14112	15602	18144	4032,0	28,6
Витрати робочого часу, людино-днів	1764	1844	2268	504,0	28,6
Фонд оплати праці, тис. грн.	1326,0	1487,0	1987,0	661,0	49,8
Середньомісячна заробітна плата, грн.	15785,7	17702,4	18398,1	2612,4	16,5
Продуктивність праці, тис. грн./особу	1769,71	2115,71	3007,22	1237,5	69,9
Продуктивність праці, тис. грн./особу	964,00	1856,00	1816,89	852,9	88,5
Середньогодинний виробіток, грн./людино-год.	877,83	1049,46	1491,68	613,8	69,9

*

Аналіз показників демонструє позитивну тенденцію: середньомісячна заробітна плата зросла на 16,5%, що супроводжується підвищенням продуктивності праці, свідчаючи про ефективне використання трудових ресурсів. Сьогодні підприємствам потрібно підбирати саме стільки працівників, з такою кваліфікацією і на такі посади, які їм потрібні зараз і будуть потрібні в майбутньому. Цей принцип базується на фундаментальних засадах: свободі

вибору професії та місця роботи, добровільності трудових відносин та державному регулюванні умов праці і соціального захисту працівників.

Продуктивність праці є ключовим показником ефективності використання трудових ресурсів, оскільки вона найбільш точно відображає вплив різних чинників на результати виробництва.

2.2 Аналіз джерел надходження фінансових ресурсів підприємства

Під фінансовими ресурсами підприємства розуміють сукупність коштів, які використовуються для забезпечення його діяльності, включаючи виробництво, реалізацію продукції та задоволення соціальних потреб працівників. Формування фінансових ресурсів підприємства здійснюється за допомогою різноманітних інструментів і спрямоване на забезпечення фінансової стабільності та розвитку бізнесу на всіх етапах його життєвого циклу. Формування, розподіл та використання коштів підприємства – це складний процес, що супроводжується множинними фінансовими відносинами. Структура джерел фінансування підприємства знаходить детальне відображення в пасиві балансу.. Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок власних коштів акціонерів та залучених коштів кредиторів. Незважаючи на переваги власного фінансування, компанії часто вдаються до позикових коштів для прискорення розвитку.

Таблиця 2.7 показує, що підприємство фінансується переважно за рахунок власного капіталу. Слід зазначити, що в 2023 році по відношенню до 2021 року його розмір збільшився у 19 разів. В цілому по підприємству сума джерел збільшилась у 20 разів. Це є позитивним фактом, який говорить про те, що у підприємства є власні ресурси для ведення ефективної діяльності.

Таблиця 2.7 – Дослідження динаміки фінансової структури підприємства

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. до 2021 р., %
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%	
Власний капітал	2396	99,0	57000	98,0	57000	95,0	19p

Нерозподілений прибуток	23	1,0	1213	2,0	3259	5,0	10 р
Всього	2420	100,0	58213	100,0	60259	100,0	20 р

Позиковий капітал — це гроші, які підприємство бере в борг у банків та інших установ.. Разом з власними коштами, це один із головних способів, яким підприємства отримують гроші. Види позикового капіталу: банківські кредити; облігації; лізинг. Було б доцільним і його охарактеризувати.

Таблиця 2.8 – Дослідження динаміки використання позикового капіталу

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. до 2021 р., %
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%	
Короткострокові кредити банку	9360	11,0	29609	32,0	29609	40,0	3 р.
Поточні зобов'язання і забезпечення	73717	89,0	64898	68,0	43570	60,0	60,0
Позиковий капітал всього	83077	100,0	94507	100,0	73179	100,0	88,0

Дані таблиці 2.8 свідчать про те, що у своїй діяльності підприємство користується позиковим капіталом. Так у своїй виробничій діяльності підприємство у 2023 році по відношенню до 2021 року збільшило використання короткострокових кредитів банку в 3 рази. Це використання було корисним для підприємства оскільки воно відобразилось на результатах діяльності .

Як позитивний факт можемо говорити про те, що підприємство скоротило на 40% суми поточних зобов'язань. Аналіз фінансової звітності свідчить про скорочення позикового капіталу підприємства на 12% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що пов'язано зі зменшенням суми поточних зобов'язань на 40%.

Глибоке розуміння структури та динаміки поточних зобов'язань є невід'ємною частиною комплексної оцінки фінансового здоров'я підприємства. Ця інформація дозволяє:

- оцінити ліквідність - здатність підприємства швидко погашати свої короткострокові борги;
- визначити фінансову стійкість - показує, наскільки підприємство залежить від зовнішнього фінансування;

- прогнозувати майбутні грошові потоки - дозволяє скласти більш точний прогноз надходження і видатків коштів.

Таблиця 2.9 – Дослідження динаміки та структури використання поточних зобов'язань підприємства

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. до 2021 р., %
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%	
Кредиторська заборгованість							
за товари	8994	15	10092	28,0	4591	35,0	55,0
з бюджетом	87	0,5	217	0,5	103	0,40	118,0
у тому числі з податку на прибуток	19	0,5	-		-		-
зі страхуванням	70	1	37	0,1	33	0,1	47,0
оплата праці	1550	80	146	0,4	125	0,5	8,0
інші поточні зобов'язання	55057	3	24797	71	9109	64,0	16,0
Всього зобов'язань	65777	100,0	35289	100,0	13961	100,0	21,0

Характеризуючи дані таблиці 2.9 можна сказати, що поточні зобов'язання підприємства мають тенденцію до зменшення, так в 2023 році по відношенню до 2021 року сума зменшилась майже на 80%. Таке зменшення мало місце завдяки зменшенню заборгованості за товари, роботи, послуги та по іншим поточним зобов'язанням. Значні суми іншої поточної заборгованості пов'язані з тим, що підприємство користувалося товарними авансами.

Скоротилася сума по страхуванню в 2023 році по відношенню до 2021 року більше ніж в половину. Причина – відмова підприємства від страхування.

Створення стійкого бізнесу в умовах нестабільної економіки є складним завданням. Необхідність постійно оновлювати стратегію ускладнюється наслідками минулих управлінських рішень, які можуть гальмувати процес трансформації.

Фінансова стійкість підприємства це його здатність ефективно використовувати ресурси, забезпечувати стабільні доходи та розвиватися. Саме вона є запорукою довготривалого успіху. Економічні кризи, такі як скорочення попиту та зменшення інвестицій, можуть підірвати цю стійкість, призводячи до фінансових труднощів та навіть банкрутства. Рівновага між власними та залученими коштами, ефективне управління активами та стабільні доходи це три

кити, на яких тримається фінансова стійкість підприємства. Саме цей баланс дозволяє забезпечити платоспроможність та розвиток бізнесу.

Таблиця 2.10 - Аналіз показників фінансової стійкості підприємства

Показники	Роки			Нормативне значення
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт автономії	0,9	0,4	0,7	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	1,1	2,3	1,4	<0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,7	0,5	0,6	>0,4
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами оборотних коштів	1,0	1,0	1,0	>0,1
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості)	0,2	0,3	0,01	>1,0
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,2	0,3	0,5	>0,5
Коефіцієнт поточних зобов'язань	11,0	1,5	15,6	>0,5
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	6,5	0,6	1,1	<0,2
Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	2,6	2,6	2,8	>0,5

Дані таблиці 2.9 демонструють, що підприємство досягло високого рівня фінансової автономії. Це означає, що підприємство має достатньо власних коштів для фінансування своєї діяльності та не залежить в значній мірі від зовнішніх джерел фінансування. Такий стан справ є важливим фактором фінансової стійкості та забезпечує підприємству більшу маневреність. Аналіз коефіцієнта фінансової залежності дозволяє оцінити структуру капіталу підприємства. Якщо цей коефіцієнт високий, це означає, що підприємство значною мірою фінансується за рахунок позикових коштів, а не власних.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу відображає, яка частина власних коштів підприємства вкладена в активи, які легко можна перетворити на готівку. Високий рівень цього коефіцієнта (0,6 за результатами звітнього року) свідчить про хорошу ліквідність підприємства та його здатність швидко реагувати на зміни ринку.

Підприємство демонструє високий рівень фінансової незалежності. Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталу в 0,01 грн. свідчить про те, що підприємство має незначну залежність від зовнішніх кредиторів і може фінансувати свою діяльність переважно за рахунок власних коштів.

Фінансова стійкість підприємства в умовах війни тісно пов'язана з його ліквідністю. Здатність швидко перетворити активи на гроші для погашення боргів є ключовим фактором, який визначає, чи зможе підприємство продовжувати свою діяльність та конкурувати на ринку.

Таблиця 2.11 – Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Роки			Теоретично гранична величина
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт платоспроможності	6,27	1,0	1,1	0,1-0,15
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	11,0	1,5	15,6	0,2-0,35
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,2	0,1	0,7	1-2
Коефіцієнт грошової ліквідності	0,2	0,01	0,1	0,7-0,8
Коефіцієнт покриття	0,2	0,2	0,3	1,5-2,5 (>2)
Коефіцієнт співвідношення оборотних і загальних активів	0,2	0,3	0,3	Зростання

Аналіз даних таблиці 2.11 за період з 2021 по 2023 роки свідчить про стабільний фінансовий стан підприємства. Зокрема, коефіцієнт платоспроможності на рівні 1,1 на кінець 2023 року вказує на збалансовану структуру балансу, де власні кошти підприємства покривають його зобов'язання. Це свідчить про здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами та іншими контрагентами. Незважаючи на загалом задовільний рівень ліквідності, підприємство має значні ризики, пов'язані з недостатньою кількістю готівки. Низький коефіцієнт грошової ліквідності вказує на те, що підприємство може зіткнутися з труднощами при здійсненні невідкладних платежів, що потенційно може призвести до проблем з платоспроможністю.

Для забезпечення стабільного зростання та уникнення криз підприємства повинні постійно розвиватися та вдосконалюватися. Ділова активність, охоплюючи всі сфери діяльності, допомагає знизити ризики та підвищити конкурентоспроможність. Рентабельність, як ключовий показник ефективності, відображає здатність підприємства задовольняти інтереси інвесторів та успішно працювати на ринку. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів

підприємства здійснюється за допомогою показників ділової активності, які відображають як якість управління, так і потенціал для подальшого зростання.

Таблиця 2.12 – Аналіз показників ділової активності підприємства

Показник	Роки			Відхилення (+;-)
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт оборотності активів	1,32	0,45	1,0	-0,32
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,4	1,6	2,5	-2,9
Коефіцієнт оборотності запасів	1,25	0,6	0,8	-0,45
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	112,1	75,2	81,6	-30,5
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	59,4	75,2	55,5	-3,9
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	3,7	0,9	2,6	-1,1

Аналіз даних таблиці 2.12 за період з 2021 по 2023 роки свідчить про неефективне використання активів підприємства. Незважаючи на формальне зростання коефіцієнта оборотності активів, його значення в 1,0 одиниці вказує на те, що кожен долар інвестованих коштів обертається лише один раз на рік. Це означає, що активи підприємства не використовуються з максимальною віддачею. Особливо тривожним є показник оборотності оборотних активів, який дорівнює 2,5 оборотам, що є нереальним для аграрних підприємств і свідчить про можливі помилки в розрахунках або некоректне тлумачення даних.

Для всебічної оцінки фінансового стану підприємства необхідно аналізувати не лише загальні показники ділової активності, а й детально досліджувати стан дебіторської та кредиторської заборгованостей. Хоча ліберальні умови розрахунків зі споживачами можуть сприяти збільшенню продажів, вони також несуть у собі значні ризики, такі як затримки платежів, зростання безнадійної заборгованості та уповільнення оборотності капіталу. Проблеми з дебіторською та кредиторською заборгованостями можуть негативно вплинути на ліквідність підприємства та його фінансову стійкість.

Отже, покращення показників ділової активності підприємства є стратегічною метою будь-якого бізнесу. Це дозволяє не лише збільшити прибуток, але й зміцнити позиції на ринку, залучити інвестиції та забезпечити стабільне зростання.

2.3 Діюча практика використання фінансових ресурсів підприємства

Для здійснення виробничих процесів ФГ «Назарко» використовує власне майно, яке фіксується в його бухгалтерському балансі як активи. Активи підприємства це сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів, що забезпечують його функціонування.

Ефективність діяльності підприємства залежить від раціонального використання його ресурсів. Оскільки бізнес-середовище постійно змінюється, регулярний аналіз матеріальних та фінансових активів є необхідною умовою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В умовах високої конкуренції ті компанії, які вміють ефективно управляти своїми активами, мають значні конкурентні переваги.

Активи підприємства це його ресурси, які можуть бути використані для генерування прибутку в майбутньому. Оцінка активів дозволяє визначити їхню вартість, ліквідність та ефективність використання, що є важливим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Основними джерелами інформації для такої оцінки є фінансова звітність підприємства.

Дані таблиці 2.13 свідчать про те, що активи підприємства в 2023 році по відношенню до 2021 року збільшились на 27, 7 млн. грн. Таке збільшення стало можливим завдяки збільшенню первісної вартості основних засобів на 7,7 млн. грн. та збільшенню дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 4,1 млн. грн.

Таблиця 2.13 – Аналіз активів підприємства, тис. грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення +/-
1.Необоротні активи				
Основні засоби				
первісна вартість	5366	9701	13034	7668
знос	96	1333	4595	4499
Всього	5270	8367	8439	3169
2. Оборотні активи				
Запаси	38861	59534	30260	-8601
в т.ч. готова продукція	38714	59534	-	-

Дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги	9694	14461	13795	4101
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	8385	9713	-	-
Поточні інвестиції	-	27090	42917	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	10780	2874	1366	-9414
Гроші та їх еквіваленти	3147	425	4076	929
Інші оборотні активи	-	-	2908	-
Всього	70867	114172	95390	24523
Баланс	76137	123110	103829	27692

**Джерело: сформовано автором на основі даних фінансової звітності*

Має збільшення і розмір готівки, який знаходиться в касі підприємства майже 1 млн. грн.

Висока частка зношених основних засобів створює значні ризики для підприємства. Знос обладнання призводить до зниження якості продукції, збільшення простоїв та підвищення витрат на виробництво. Для збереження конкурентоспроможності підприємство повинно постійно оновлювати свої основні фонди.

Збільшення фінансових ресурсів, доступних для інвестування, є важливим стимулом для модернізації виробництва та розширення бізнесу. Однак, для досягнення стійкого зростання необхідно забезпечити ефективне використання цих ресурсів. Оптимальна структура активів, що забезпечує високу ліквідність, дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкового середовища. Зниження рентабельності активів сигналізує про потребу у вдосконаленні управління ресурсами. Довгострокова перспектива підприємства безпосередньо пов'язана з ефективністю використання його майнових ресурсів.

Таблиця 2.14 Критерії, за якими оцінюється, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси

Назва показника	Рік			Відхилення 2023 р. до 2021 р.
	2021	2022	2023	
Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні	25 360,2	28 735,4	38 153,0	12 792,80
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,27	0,32	0,41	0,14
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,73	0,68	0,59	-0,14
Коефіцієнт оновлення	0,17	0,83	0,34	0,17
Коефіцієнт вибуття	0,05	0,07	0,19	0,14

Частка основних засобів в активах	0,53	0,48	0,23	-0,30
Коефіцієнт мобільності активів	0,89	1,08	3,43	2,54
Рентабельність майна підприємства	0,71	0,69	0,54	-0,17

**Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності*

За період з 2021 по 2023 роки спостерігається суттєве зростання господарських коштів підприємства з 25 360,2 тис. грн до 38 153,0 тис. грн, що свідчить про розширення його ресурсної бази. Однак, паралельно з цим процесом відбувається значне старіння основних засобів, про що свідчить зростання коефіцієнта зносу з 0,27 до 0,41 та зниження коефіцієнта придатності до 0,59. Аналіз показників свідчить про успішну реалізацію стратегії оновлення основних фондів підприємства. Збільшення коефіцієнта оновлення та зменшення частки основних засобів у загальних активах свідчать про підвищення ефективності використання ресурсів та зростання гнучкості бізнесу. Зниження рентабельності майна з 0,71 до 0,54 може бути пов'язане з недостатнім використанням потенціалу активів або зростанням операційних витрат. Така тенденція є тривожним сигналом і потребує додаткового аналізу.

Підприємство демонструє прагнення до розвитку, про що свідчить збільшення обсягів активів та їх мобільності. Проте, коли основні засоби швидше зношуються, а прибуток падає, це означає, що потрібно знайти золоту середину між розширенням виробництва і його ефективністю. Щоб підприємство розвивалося стабільно, дуже важливо правильно використовувати ресурси і оновлювати обладнання.

Таблиця 2.15- Тенденції розвитку та зміни у структурі необоротних активів

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відхилення 2023 р. до 2021 р., %
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%	
Нематеріальні активи	0	-	0	-	0	-	-
Основні засоби	5270	100,0	8367	100,0	8439		1,6 р
Довгострокові фінансові інвестиції	0	-	0	-	0	-	-
Необоротні активи всього	5270	100,0	-	100,0	8439	100,0	1,6 р

**Джерело: розраховано автором на основі аналітичної звітності*

Зміни у структурі необоротних активів можуть призвести до різних наслідків для підприємства, залежно від конкретних змін та загального економічного контексту. Позитивні наслідки:

- Підвищення ефективності. Інвестиції в сучасне обладнання, як один із напрямів оптимізації структури основних фондів, дозволяють підвищити ефективність виробництва, знизити собівартість продукції та збільшити обсяг прибутку. Зростання конкурентоспроможності. Модернізація виробничих потужностей та інвестиції в нові технології дозволяють підприємству запропонувати більш конкурентоспроможну продукцію або послуги.

- Розширення діяльності. Інвестиції в необоротні активи можуть бути пов'язані з розширенням виробництва, виходом на нові ринки або диверсифікацією діяльності.

- Збільшення вартості підприємства. Зростання ефективності, конкурентоспроможності та розширення діяльності можуть призвести до збільшення ринкової вартості підприємства.

Негативні наслідки:

- Збільшення фінансового навантаження. Інвестиції в необоротні активи вимагають значних фінансових ресурсів, що може збільшити фінансовий ризик підприємства.

- Зменшення ліквідності. Велика частка необоротних активів може обмежити ліквідність підприємства, тобто його здатність швидко перетворити активи на грошові кошти.

- Застарівання активів. Якщо не здійснювати своєчасну модернізацію, необоротні активи можуть застаріти, що призведе до зниження їх ефективності.

- Збільшення ризиків. Інвестиції в необоротні активи завжди пов'язані з певними ризиками, такими як технологічні ризики, ризики зміни ринкової кон'юнктури тощо.

Основні засоби в сільському господарстві – це речі, які служать довго (більше року) і допомагають вирощувати продукти. Вартість цих речей поступово переноситься на те, що ми вирощуємо.

Таблиця 2.16 - Динаміка витрат підприємства

Витрати	2021 р.	2022 р	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.,	
	Сума, тис. грн.	Сума, тис. грн.	Сума, тис. грн.	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, % .
1. Собівартість реалізованої продукції	21752	279231	227873	206121	10 р
2. Інші операційні витрати	4629	25378	25931	21302	5 р
3. Інші витрати		505	530	-	-
Всього витрат	26381	305115	254334	227953	10 р

Вони є фундаментом для успішного функціонування будь-якого фермерського господарства. В структурі необоротних активів по підприємству вони займають 100%. Для досягнення стабільної прибутковості підприємствам варто зосередитися на оптимізації внутрішніх процесів, особливо на зниженні витрат, оскільки зовнішні ринки постійно змінюються.

Дані таблиці показують, що підприємство у 2023 році витратило на виробництво і продаж продукції в 10 разів більше, ніж у 2021. Особливо сильно зросли витрати на різні додаткові послуги, які потрібні для роботи підприємства. Таке різке зростання витрат можна пояснити тим, що підприємство стало виробляти значно більше продукції, хоча його розміри майже не змінилися. Високий рівень ризику в сільському господарстві вимагає застосування специфічних фінансових інструментів для стабілізації фінансового стану аграрних підприємств та стимулювання розвитку аграрного сектору. Ключовими показниками успіху аграрних підприємств є:

- зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції;
- підвищення ефективності використання ресурсів, стабільність доходів виробників;
- зростання рентабельності;

- зміцнення фінансового становища.

Економічне зростання аграрного сектору, збільшення експорту та розвиток нових підприємств є основними індикаторами успішної державної політики в сільському господарстві.

Зважаючи на існуючі проблеми в аграрному секторі, вирішення питання фінансового оздоровлення підприємств вимагає застосування комплексу заходів, спрямованих на ефективне використання локальних фінансових ресурсів та впровадження сучасних методів фінансового менеджменту

Перед розробкою фінансових інструментів для підтримки аграрних підприємств необхідно сформулювати довгострокову стратегію розвитку сільського господарства та визначити механізми її реалізації.

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств неможливе без стабільного фінансового забезпечення. Сезонність виробництва визначає потребу в короткострокових фінансових ресурсах, тоді як державна підтримка сприяє довгостроковому розвитку галузі.

РОЗДІЛ 3

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

3.1 Фінансова підтримка аграрного сектору у формі грантів як напрям державної політики в сучасних умовах господарювання

Сучасна економіка характеризується динамічним розвитком технологій та зростаючими вимогами споживачів. Це змушує підприємства відходити від застарілих моделей ведення бізнесу і впроваджувати інноваційні рішення. Підприємництво, як рушійна сила економічного прогресу, сприяє підвищенню продуктивності, появі нових продуктів і послуг, а також сприяє більш справедливому розподілу доходів.

Аграрний сектор є стратегічно важливим для України. Він не лише забезпечує продовольчу самодостатність країни, але й є потужним драйвером економічного зростання. Як один з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі, Україна відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки на глобальному рівні. Тому державна політика в аграрному секторі є невід'ємною частиною загальної стратегії розвитку країни. Війна завдала значних збитків аграрному сектору, що призвело до суттєвого скорочення виробництва продовольства та поставило під загрозу продовольчу безпеку країни. Мінування, ущільнення ґрунтів, їх забруднення важкими металами та порушення природних процесів, спричинені військовими діями, призвели до деградації земель, що ускладнює відновлення сільськогосподарського виробництва та знижує його продуктивність.

Поняття "релокація бізнесу" стало актуальним у сучасному світі. В аграрному секторі релокація передбачає складний процес перенесення виробничих потужностей сільськогосподарського підприємства з одного регіону в інший. Релокація аграрного бізнесу це складний процес, який вимагає ретельного планування та організації. Він включає в себе низку етапів,

починаючи від аналізу причин переміщення і закінчуючи адаптацією до нових умов. Процедура проведення релокації підприємств:

1. Аналіз причин та визначення цілей релокації. Даний крок характеризується: визначенням основних причин переїзду: зміна кліматичних умов, конфліктні ситуації, вичерпання ресурсів, зміна ринкових умов, державна політика тощо; рішення певних проблем: збільшення прибутків, розширення ринків збуту, підвищення ефективності виробництва, зниження ризиків тощо.

2. Пошук та оцінка нових локацій. Супроводжується: аналізом кліматичних умов, родючості ґрунтів, наявності води, транспортної інфраструктури, ринків збуту, податкового законодавства та інших факторів; оцінкою земельних ділянок, інфраструктури, наявності робочої сили, ризиків та можливостей.

3. Розробка бізнес-плану. При цьому: розробляється фінансовий план, операційний план; розраховуються ризики та можливості для подальшого розвитку

4. Юридичні аспекти оформлення підприємства. Супроводжується оформленням документів.

5. Логістика та перевезення основних фондів підприємства та персоналу.

6. Адаптація до нових умов. Підготовка інфраструктури: Будівництво або адаптація виробничих споруд, складів, житла для працівників. Налагодження виробництва: Запуск нових технологічних процесів, адаптація до місцевих умов. Маркетинг і продаж: Вихід на нові ринки, адаптація продукції до потреб місцевих споживачів.

7. Управління змінами. Комунікація з персоналом: Інформування працівників про зміни, залучення їх до процесу адаптації. Менеджмент проекту: Контроль за виконанням плану релокації, вирішення проблемних питань.

Важливо розуміти, що релокація аграрного бізнесу це тривалий і трудомісткий процес, який вимагає значних інвестицій. Однак, при правильному плануванні та організації, він може принести значні переваги для підприємства. Створені внаслідок війни перешкоди, такі як заборони на імпорт, руйнування

інфраструктури та логістичні проблеми, негативно впливають на український аграрний сектор. Для забезпечення стабільного функціонування галузі та успішної інтеграції в європейський аграрний простір необхідна розробка комплексної державної програми. Державна політика в аграрному секторі має бути науково обґрунтованою та системною, спрямованою на досягнення як короткострокових, так і довгострокових цілей. У воєнний час особливо важливо розробити нову систему підтримки, що включає не лише гранти, а й інші фінансові інструменти, кредитування та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Окрім фінансової підтримки, державна політика в аграрному секторі повинна бути спрямована на відновлення екологічної рівноваги, компенсацію збитків, завданих війною, впровадження сучасних технологій та створення умов для довгострокового розвитку сільського господарства. Ці пріоритети мають бути закріплені на законодавчому рівні та забезпечені необхідними ресурсами.

З метою підтримки аграрного бізнесу в умовах воєнного стану Уряд України ухвалив постанову про надання грантів. Цей документ не лише стабілізує ситуацію в галузі, а й стимулює розвиток перспективних напрямків, таких як садівництво, ягідництво та тепличне господарство. Детальні умови отримання грантів визначені в спеціальних Порядках. Держава визначилася з напрямками надання грантів для аграріїв:

- пряме фінансування програми грантів за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету;
- здійснення безпосередніх виплат грантових коштів на банківські рахунки;
- створення інтегрованої платформи для надання всіх державних послуг через Портал Дія;
- встановлення конкретних умов для отримання грантів, серед яких – створення робочих місць. З метою стимулювання аграрного виробництва було внесено зміни до умов програми "Доступні кредити 5-7-9%", зробивши її більш доступною для аграрних підприємств.

Програма "єРобота" стала потужним інструментом для підтримки аграрного сектору, дозволивши багатьом фермерським господарствам не лише зберегти, а й розширити виробництво. Програма "єРобота" це масштабна державна ініціатива, спрямована на підтримку малого та середнього бізнесу в Україні, зокрема, в аграрному секторі. Ця програма надає гранти на розвиток підприємств, створення нових робочих місць та модернізацію виробництва.

Таблиця 3.1- Переваги "єРобота" для аграріїв

Перевага	Зміст
Фінансова підтримка	Гранти дозволяють аграрним підприємствам придбати нове обладнання, розширити виробництво, впровадити інновації та підвищити свою конкурентоспроможність
Розвиток сільських територій	Програма дає роботу людям у селах, що допомагає селам розвиватися і зупиняє відтік населення.
Підвищення експортного потенціалу	Модернізація допомогла українському сільському господарству виробляти продукцію високої якості, що дозволяє їм конкурувати на світовому ринку.
Стійкість до криз	Програма допомагає аграріям стати більш стійкими до зовнішніх впливів, таких як зміна клімату, економічні кризи та інші виклики.

Європейський Союз виділив значні кошти на розвиток малих фермерських господарств у західних областях України, зокрема у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській. Завдяки програмі ФАО аграрії отримують можливість модернізувати виробництво та покращити якість своєї продукції. Програма зосереджується на таких ключових аспектах, як:

1. Просування гендерної рівності в сільському господарстві шляхом надання підтримки жінкам-фермерам: забезпечення рівних можливостей для жінок у сільському господарстві; розширення прав і можливостей жінок у аграрному секторі; підтримка жіночого фермерства та підприємництва; створення умов для активної участі жінок у прийнятті рішень в сільському господарстві; збільшення кількості жінок-лідерів у аграрному секторі.

2. Заохочення молоді та інших вразливих груп до активної участі в сільськогосподарських проектах: залучення молодого покоління до розвитку сільського господарства; створення сприятливих умов для молодіжних аграрних підприємств; підтримка сімейних фермерських господарств; забезпечення

соціальної інклюзії в сільському господарстві; розвиток сільського туризму та агропродовольчих кластерів.

3. Підтримка екологічно чистих методів ведення сільського господарства: перехід до органічного та біологічного землеробства; сприяння сталому розвитку сільських територій; збереження біорізноманіття та екосистем; впровадження енергоефективних технологій в сільському господарстві; зменшення впливу сільського господарства на довкілля.

4. Розвиток брендів місцевих продуктів з унікальними характеристиками: підвищення доданої вартості сільськогосподарської продукції; просування місцевих брендів на внутрішньому та зовнішньому ринках; створення регіональних брендів сільськогосподарської продукції; підтримка виробників у розробці унікальних продуктів; заохочення споживачів до купівлі місцевої продукції.

5. Підтримка малих сімейних ферм, що виробляють органічну продукцію високої якості та сприяють розвитку сільських територій. Держава пропонує фінансову підтримку для розвитку сільського господарства. Особисті селянські господарства та фізичні особи можуть отримати до 10 тисяч доларів США, а малі та мікропідприємства, кооперативи та асоціації – до 25 тисяч доларів США. Для участі в програмі необхідно подати електронну заявку через Державний аграрний реєстр до 31 січня 2025 року. Кандидати повинні відповідати певним вимогам, які залежать від виду діяльності.

Участь у Програмі підтримки аквакультури передбачає дотримання наступних критеріїв:

- основний вид діяльності підприємства – аквакультура;
- загальна площа водних угідь, що використовуються для розведення водних біоресурсів, не повинна перевищувати 20 га;
- наявність документального підтвердження права власності або оренди земельної ділянки під водними угіддями строком не менше 3 років;
- досвід здійснення діяльності у сфері аквакультури протягом щонайменше 3 років."

Програма спрямована на стимулювання розвитку перспективних галузей сільського господарства, зокрема овочівництва, ягідництва, аквакультури, виробництва традиційних продуктів та виноградарства. Участь у програмі передбачає дотримання встановлених критеріїв, таких як фінансова стабільність, наявність власного внеску та дотримання високих етичних стандартів. Програма обмежує участь у ній певними регіонами та організаційно-правовими формами.

До участі в програмі не допускаються особи, які займають державні посади, співробітники Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (ФАО), а також особи, щодо яких запроваджено санкції ООН, або ті, хто надав недостовірні дані під час подання заявки. Виходячи з вищезазначених вимог, можна зробити висновок, що грантова підтримка аграрного сектора є ефективним механізмом стабілізації галузі та її розвитку. Реалізація такої підтримки здійснюється на різних рівнях державного управління та потребує постійного вдосконалення нормативно-правової бази.

Враховуючи воєнний стан та перспективи євроінтеграції, держава повинна взяти на себе відповідальність за розробку та впровадження системної аграрної політики, заснованої на наукових дослідженнях. Така політика має бути спрямована на забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу, відродження сільських територій та економічне відновлення України в післявоєнний період. Для досягнення цієї мети необхідно застосовувати синергетичний підхід, активно інтегрувати європейські стандарти в національне законодавство та розширювати грантову підтримку аграрних виробників в рамках нової Спільної аграрної політики ЄС.

Для ефективного вирішення поставлених завдань потрібно розробити комплексний план дій, який включатиме детальний аналіз ситуації, визначення пріоритетів, розробку заходів та відповідні зміни в законодавстві.

У рамках другої фази проєкту "Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні", ініційованого урядом Німеччини, передбачено виділення 5,6 млн євро грантових коштів на підтримку українських малих та середніх підприємств, що займаються переробкою продукції. Це рішення є

логічним продовженням успішного пілотного проєкту, в рамках якого 136 українських підприємств отримали грантову підтримку та змогли залучити додаткові інвестиції для реалізації своїх проєктів. Для участі в програмі підприємство повинно: чисельність працівників не повинна перевищувати 250 осіб, річний дохід – 10 млн євро, підприємство має мати затверджений інвестиційний план, позитивну кредитну історію та бути фінансово стабільним, а також не отримувати міжнародної технічної допомоги з початку 2022 року.

Таблиця 3.2- Вплив грантів на розвиток сільського господарства

Переваги	Зміст
Фінансування	Завдяки грантам аграрії можуть модернізувати своє виробництво, впроваджуючи нові технології та підвищуючи ефективність
Масштабування бізнесу	Завдяки грантам аграрії можуть розширити свою діяльність, збільшити обсяги виробництва та вийти на нові ринки збуту.
Оновлення та модернізація	Завдяки грантам аграрії можуть експериментувати з новими підходами, підвищуючи ефективність та якість виробництва
Розвиток сільських територій	Завдяки грантам відбувається активізація економічного життя в сільській місцевості, створюються нові можливості для розвитку..
Покращення конкурентних переваг	Завдяки грантам українські аграрії можуть успішно конкурувати з виробниками з інших країн, пропонуючи високоякісну продукцію за конкурентними цінами
Зменшення ризиків	Завдяки грантам аграрії можуть зменшити власні інвестиції в проєкт, що робить його більш безпечним з фінансової точки зору.

З метою підтримки українського бізнесу, п'ять провідних банків України – "Ощадбанк", "Банк Львів", "Кредобанк", "Укргазбанк" та кредитна спілка "Анісія" – ініціювали програму грантової підтримки. Підприємці зможуть отримати до 30 тисяч євро для фінансування своїх інвестиційних проєктів. Така підтримка є важливим інструментом для розвитку аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності.

Щоб бути в курсі останніх новин про грантові можливості для аграріїв, рекомендуємо переглядати веб-сайти державних структур, міжнародних організацій та спеціалізованих аграрних платформ. Завдяки грантам аграрії отримують можливість вийти на новий рівень розвитку, впроваджуючи сучасні технології та покращуючи ефективність виробництва. Це, в свою чергу, сприяє зростанню прибутковості їхніх господарств.

Таблиця 3.3 - Гранти якими можна скористатися станом на 2025 рік

Розмір, млн. грн	Термін дії	Грантодавець	Витрати	Умови створення
Переробне підприємство				
До 8,0	постійно	Мінекономіки	Інвестування в основні виробничі засоби	Не менше 25 роб місць. Працювати не менше 3 років. Плата податків.
Теплиця				
До 7, 0 за 2 га	постійно	Мінекономіки	Будівництво	Не менше 40 роб місць. Працювати не менше 3 років. Плата податків.
Сад				
0,14 -0,4 за 1 га	постійно	Мінекономіки	Закладка саду	Не менше 20 роб місць. Працювати не менше 5 років. Плата податків
Власна справа на базі аграрного підприємства				
181, 0	До 01.02.2025 року	Програма USAID	Товар у розстрочку	-
на розвиток експортоорієнтованої переробки зернових, олійних та бобових культур				
703,0	До 01.05.2025 року	Програма USAID	Створити довгострокову стратегію експорту, спрямовану на розширення географії продажів до п'яти нових країн та збільшення експортних показників на 20%.	

3.2 Аналіз впливу краудфандингу на розвиток малих і середніх підприємств та оцінка його результативності

Попри значний внесок у економіку, малі та середні підприємства, особливо мікропідприємства, відчувають гостру нестачу фінансування та стикаються з корупцією. Як відповідь на ці виклики, краудфандинг, що виник на основі ідеї краудсорсингу, пропонує нові можливості для залучення капіталу.

Краудфандинг демократизує процес інвестування, надаючи можливість кожній людині підтримати проекти, які їм подобаються. Це особливо важливо для малого бізнесу, який часто є рушійною силою інновацій, але стикається з багатьма бар'єрами, включаючи обмежений доступ до фінансів.

Таблиця 3.4 - Види краудфандингу

Вид	Зміст	Модель фінансування
-----	-------	---------------------

Донорський	Такий вид фінансування часто використовується для соціальних, культурних або благодійних ініціатив.	Пожертвування
За винагороду	Інвестори отримують унікальні привілеї за свою підтримку, такі як ексклюзивні продукти, персоналізовані послуги або спеціальні права..	Довгострокове кредитування
Краудлендинг	Цей вид краудфандингу передбачає надання позик під певний відсоток. Інвестори стають кредиторами проекту і отримують дохід від відсотків.	Мікро інвестування
Еквайті-краудфандинг	При такому виді краудфандингу інвестори отримують частку в компанії. Це означає, що вони стають співвласниками бізнесу і можуть брати участь у прийнятті рішень.	

**Джерело: сформовано автором*

Проаналізувавши наведені види краудфандингу, ми можемо виділити кілька основних фінансових моделей.

1. Благодійність це перша та найдавніша модель філантропії, яка передбачає безкоштовну допомогу. Хоча основною метою є вирішення соціальних проблем, сучасна благодійність часто пропонує спонсорам широкий спектр немонетарних винагород. Це можуть бути як прості вирази вдячності, так і ексклюзивні пропозиції, такі як участь у проекті або отримання унікальних подарунків. Такий підхід не лише мотивує до пожертвувань, але й створює відчуття спільноти та причетності до важливої справи. На відміну від моделей фінансування, де спонсори очікують прямої матеріальної вигоди, благодійність базується на альтруїзмі та бажанні зробити добру справу. Однак, для того, щоб заохотити ще більше людей до пожертвувань, благодійні організації часто пропонують додаткові стимули, такі як публічне визнання або ексклюзивні можливості. Ці стимули не суперечать основному принципу благодійності, а лише доповнюють його, роблячи пожертвування ще привабливішим. Модель попередніх замовлень є яскравим прикладом того, як спонсори можуть отримати не лише матеріальну винагороду, але й стати першими користувачами нових продуктів чи послуг. Забезпечуючи фінансування на ранніх етапах розробки, спонсори отримують ексклюзивний доступ до результатів і часто можуть

впливати на кінцевий продукт. Це створює відчуття причетності до створення чогось нового і унікального.

2. На відміну від благодійної моделі, де спонсори надають кошти без очікування повернення, кредитування передбачає укладення фінансової угоди, за якою позичальник зобов'язаний повернути кошти з відсотками. Однак, навіть у рамках кредитування можуть бути різні підходи. Наприклад, у моделі мікрокредитування соціальний вплив проекту може бути не менш важливим, ніж фінансова віддача. Крім традиційного кредитування з фіксованими відсотками, існує модель довгострокового кредитування, заснована на розподілі доходів. Ця модель передбачає партнерство між кредитором і підприємцем, де кредитор отримує частку прибутку. Незважаючи на високий рівень ризику, така модель може принести значно більший дохід у разі успіху проекту.

3. Мікроінвестування це інвестиції в акції компанії, що дозволяє інвесторам стати частиною бізнесу. Хоча цей тип інвестування пов'язаний з високими ризиками, він також відкриває можливості для значних прибутків. Ця модель часто використовується для фінансування інноваційних проектів, дозволяючи спонсорам не лише підтримати цікаву ідею, а й взяти участь у її розвитку. З огляду на динамічність економічної ситуації, ми використали дані державної статистики за 2023 рік для аналізу стану малого бізнесу в Україні та визначення потенціалу краудфандингу. Хоча ми розуміємо, що економічні умови можуть змінюватися, отримані нами результати надають цінну інформацію для розробки стратегій фінансування малих підприємств.

Мікропідприємства це невеликі бізнеси, які характеризуються обмеженими ресурсами та масштабами діяльності. Зазвичай, такі підприємства мають невелику кількість працівників, обмежений дохід та активи. Малі підприємства – це юридичні та фізичні особи, які відповідають таким критеріям: кількість працівників не перевищує 50 осіб на рік, а річний дохід не перевищує еквівалент 10 мільйонів євро за курсом НБУ.

Таблиця 3.5 – Формати краудфандингових проектів

Модель	Зміст
--------	-------

Порогової застави	Ця модель передбачає встановлення чіткого дедлайну та мінімальної суми для збору коштів. Підтримка проекту відбувається шляхом попередніх замовлень, які стають дійсними лише після успішного завершення збору.
Мікрокредитування	Це платформа, де люди можуть попросити гроші в інших людей. Якщо потрібна сума зібрана, позичальник отримує гроші, а потім повертає їх кредиторам.
Інвестиції	Проект ділиться на невеликі інвестиційні пакети, які продаються за фіксованою ціною. Кожен, хто придбає такий пакет, стає співвласником проекту. Якщо зібрана необхідна сума, проект реалізується, а інвестори отримують частину прибутку.
Холдинг	Коли з'являється новий проект, створюється нова компанія. Цю компанію поділяють на велику кількість маленьких часток — акцій. Інвестори можуть придбати будь-яку кількість цих акцій. Таким чином, вони стають співвласниками компанії і мають право на частину її прибутку.
Клубна модель	Щоб уникнути певних законодавчих обмежень, деякі платформи формують закриті спільноти. Це дозволяє їм пропонувати інвестиційні можливості без необхідності дотримуватися всіх вимог, спрямованих на захист інвесторів.

**Джерело: сформовано автором*

Малий та мікробізнес є рушійною силою української економіки, забезпечуючи понад 90% усіх підприємств. Цей сектор є ключовим роботодавцем, особливо в таких сферах, як торгівля нерухомістю, освіта та будівництво. Завдяки малому бізнесу кожен четвертий українець має роботу, а 16,6% усієї продукції в країні виробляється саме малими підприємствами. Український ринок краудфандингу активно розвивається. Все більше проектів обирають цей інструмент для фінансування, що свідчить про його зростаючу популярність та ефективність.

Краудфандингова платформа це онлайн-майданчик, який з'єднує людей з цікавими ідеями та тих, хто готовий їх фінансувати. Кожен проект отримує свою сторінку, де можна відстежити його прогрес. Клубна модель фінансування в сільському господарстві - це нова ідея, яка дозволяє фермерам залучати кошти від людей, які поділяють їхні цінності і хочуть підтримати розвиток сільського господарства.

Таблиця 3.6 – Етапи реалізації клубної моделі фінансування на краудфандинговій платформі

Етапи	Зміст
-------	-------

Створення платформи для обміну досвідом серед фермерів(агро клуб)	Фермерське господарство створює простір для обміну знаннями та досвідом у сфері органічного землеробства.
Перевага над конкурентами	Клуб пропонує своїм членам не лише свіжі продукти, а й унікальну можливість відвідати ферму, взяти участь у зборі врожаю та майстер-класах, поринувши в атмосферу справжнього фермерства.
Інформаційне забезпечення	Доступ до ексклюзивних знань про вирощування продуктів, останніх новин з фермерського господарства та рекомендацій щодо здорового раціону.
Вплив на виробництво	Можливість брати участь у формуванні асортименту продукції, впровадженні нових технологій та соціальних ініціативах ферми.
Фінансування	Члени клубу підтримують ферму фінансово, здійснюючи регулярні або разові внески, які спрямовуються на розвиток виробництва, придбання нового обладнання та створення нових продуктів.

**Джерело: сформовано автором*

Проведене нами статистичне дослідження діяльності краудфандингових платформ дозволило встановити вплив низки економічних показників на їх ефективність. На основі отриманих даних була розроблена нова методика оцінки, яка підтвердила значущість п'яти ключових економічних факторів. Такими є:

- X1 - кількість членів, осіб;
- X2 –активи, тис. грн;
- X3 - позичковий портфель, тис. грн;
- X4 - кількість позичок;
- X5 - сума позичок, тис. грн.

Отримані результати свідчать про те, що кожен з аналізованих економічних показників відіграє важливу роль у формуванні загальної оцінки ефективності краудфандингових платформ. Більш того, наші дослідження показали, що взаємодія цих факторів також суттєво впливає на кінцевий результат. Створені математичні моделі адекватно описують реальні процеси, що відбуваються на платформах.

Для більш точного оцінювання рейтингу агропродовольчих клубів необхідно враховувати не тільки кількість та суму позичок, а й такі фактори як кількість членів та розмір активів. Хоча парні моделі дозволяють оцінити вплив

кожного фактора окремо, більш повну картину дають множинні моделі, які враховують взаємодію між факторами. Наші дослідження показали, що кількість членів та розмір активів мають приблизно однаковий вплив на рейтинг і є більш надійними показниками ефективності клубу.

Глибокий аналіз взаємозв'язків між різними факторами дозволив встановити, що найбільшу вагу в моделі рейтингу агропродовольчого клубу мають активи. Кількість членів також є важливим фактором, що позитивно впливає на рейтинг. При цьому, кількість та сума позичок, хоча і є статистично значущими, мають негативний вплив, що може свідчити про неефективне управління кредитним портфелем клубу.

На основі проведеного дослідження була розроблена модель, яка може бути використана для оцінки ефективності діяльності агропродовольчих клубів та розробки стратегій їх розвитку:

$$y(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5) = 57,312 + 0,007182 x_1 + 0,02134 x_2 - 0,00044 x_3 - 0,00374 x_4 - 0,00008 x_5$$

Щоб підвищити ефективність роботи агропродовольчого клубу, необхідно зосередитися на оптимізації структури його активів. Наші дослідження показали, що саме активи мають найбільший вплив на результати діяльності клубу. Аналіз ринку свідчить про те, що краудфандинг в Україні має всі шанси стати популярним інструментом для роздрібних інвесторів, які прагнуть диверсифікувати свої інвестиційні портфелі та отримати доступ до високодохідних проектів. Зростання недовіри до традиційних фінансових інститутів сприяє зростанню інтересу до альтернативних методів інвестування, таких як краудфандинг.

Таблиця 3.7 - Фактори, що впливають на рівень ефективності агропродовольчого клубу

Фактор	Зміст	Ступінь тісноти статистичного зв'язку	Коментар
X1	кількість членів, осіб	0,9491	Завдяки збільшенню кількості членів на 1%, показник зростає на 8,7%.
X 2	активи, тис. грн	0,9672	Збільшення активів на 1% має прямий вплив на зростання показника на 13,6%.

X3	позичковий портфель, тис. грн	0,8504	Навіть при збільшенні кредитного портфелю на 1%, зміна показника буде незначною і не перевищить 0,4%.
X4	кількість позичок;	0,6772	Збільшення кількості кредитів на 1% призведе до незначної зміни показника, яка не перевищить 1%.
X5	сума позичок, тис. грн.	0,6530	Збільшення суми кредитів на 1% призведе до дуже незначної зміни показника, яка не перевищить 0,5%.

**Джерело: сформовано автором*

Краудфандинг в Україні може стати привабливою альтернативою для інвесторів, які шукають більш високу дохідність та можливість підтримати цікаві проекти. Зростання недовіри до банківської системи лише посилює цей тренд. Розвиток краудфандингу в Україні може сприяти диверсифікації фінансового ринку та залученню додаткових інвестицій в українську економіку. Цей інструмент особливо актуальний в умовах зростання недовіри до традиційних банківських послуг.

3.3 Особливості кредитування підприємців у сільській місцевості за допомогою кооперативів

Сільське господарство, з його специфічними вимогами до фінансування, сильно залежить від кредитів. Доступ до кредитних ресурсів дозволяє аграріям не тільки збільшувати виробництво завдяки новим технологіям, але й ефективніше використовувати власні кошти та забезпечувати безперервність виробничого процесу, що є критично важливим для сталого розвитку сільського господарства.

Сільське господарство стикається з низкою бар'єрів, що перешкоджають його розвитку, серед яких - нерозвиненість фінансових ринків та обмежений доступ до кредитування. Створення кооперативів може вирішити ці проблеми, забезпечивши сільгоспвиробників спільними ресурсами, знизивши ризики та покращивши їхню позицію на ринку.

Засновані на принципах взаємодопомоги, кредитні спілки об'єднують зусилля своїх членів для вирішення спільних фінансових проблем. Це дозволяє забезпечити доступ до фінансування навіть для тих, хто не має доступу до традиційних банківських послуг. Вони надають: доступ до фінансування особливо для малих і середніх сільськогосподарських підприємств; гнучкі умови кредитування; підтримку розвитку сільських громад.

Таблиця 3. 8 – Переваги співпраці кредитних кооперативів з аграрними підприємствами

Переваги	Зміст
Сприятливі процентні ставки	Кредитні спілки пропонують аграріям більш вигідні умови кредитування.
Індивідуальні умови кредитування	Умови кредитування під конкретні потреби
Співпраця членів	Членська власність гарантує, що кредитна політика спілки буде розроблена з урахуванням інтересів фермерів.
Місцева орієнтація	Спеціалізація кредитних спілок на аграрному секторі дозволяє їм створювати фінансові продукти, які точно відповідають особливостям сільськогосподарського виробництва.
Соціальна свідомість	Кредитні спілки надають значну фінансову підтримку екологічним сільськогосподарським проектам, сприяючи розвитку своїх громад.

**Джерело: сформовано автором*

На нашу думку, об'єднання кредитних спілок є оптимальним рішенням для забезпечення фінансової стабільності сільського господарства, оскільки вони дозволяють подолати бар'єри доступу до фінансування. Вибір кредитного кооперативу для фінансування – це відповідальне рішення, яке вимагає ретельного аналізу. Кожен кооператив пропонує унікальні умови співпраці (див. табл. 3.8). Тому важливо обрати того партнера, який найбільш відповідає вашим потребам.

Ключовим фактором успішного створення та розвитку сільських кредитних кооперативів є фінансова підтримка з місцевих бюджетів, яку забезпечують органи місцевого самоврядування.

Кредитні кооперативи є потужним рушієм розвитку сільського господарства. Завдяки фінансовій підтримці, яку вони надають, стає можливим

реалізувати різноманітні сільськогосподарські проекти. Суттєвими особливостями діяльності кредитних кооперативів є:

1.Соціальна спрямованість. Крім фінансових послуг, кооперативи активно співпрацюють з місцевими громадами, сприяючи соціальному розвитку.

2.Принцип взаємодопомоги. Члени кооперативу не лише отримують кредити, а й беруть участь у його управлінні та розвитку.

3.Індивідуальний підхід. Умови кредитування визначаються індивідуально для кожного члена кооперативу, залежно від його фінансових можливостей.

4. Різноманітні джерела фінансування. Кредитні кооперативи залучають кошти з різних джерел, що забезпечує їхню фінансову стабільність.

Таблиця 3.9 – Етапи фінансування проекту кредитним кооперативом

Етапи проекту	Зміст
Оцінка потреб	Це ретельне обчислення всіх потреб проекту, включаючи фінанси, людей, матеріали та інтелект
Підготовка проекту	Це детальне планування, яке передуює реалізації і включає в себе всі необхідні кроки для досягнення мети..
Кредитний запит	Формальне звернення з проханням про фінансування, яке містить детальну інформацію про позичальника та проект
Оцінка кредитного ризику	Аби убезпечити себе від ризиків, кооператив проводить всебічний аналіз підприємств і проектів, виявляючи можливі загрози.
Укладання угоди	Кредитний договір- офіційна угода, за якою банк надає гроші, а позичальник бере на себе зобов'язання повернути їх у встановлені терміни.
Реалізація проекту	Це послідовність кроків, що дозволяють перевести ідею з рівня концепції на рівень готового продукту або послуги.
Погашення кредиту	Дія позичальника, спрямована на повне повернення кредиту згідно з умовами договору.

**Джерело: сформовано автором*

Кредитні кооперативи, хоча й орієнтовані на підтримку сільськогосподарських підприємств, функціонують на ринкових засадах. Надаючи фінансові послуги, вони дотримуються принципів обережності та відповідальності. Для більш точного оцінювання ризиків, пов'язаних з кредитуванням сільськогосподарських підприємств, особливо в степовій та лісостеповій зонах, пропонується використовувати спеціалізовану методику прогнозування врожаю. Це дозволить більш об'єктивно оцінити

кредитоспроможність позичальника та визначити оптимальний розмір кредиту, що, в свою чергу, сприятиме стабільному розвитку сільського господарства.

Ця методика є цінним інструментом для керівництва, оскільки вона дозволяє не тільки отримати кредит, але й розробити план заходів, який допоможе підвищити кредитоспроможність підприємства та забезпечить його стабільне фінансування в майбутньому.

Завдяки своїй некомерційній природі та тісним зв'язкам з членами, кредитні кооперативи можуть пропонувати більш індивідуальний підхід до кредитування, ніж банки. Це дозволяє їм розробляти умови кредитування, які краще відповідають потребам кожного окремого члена. Наприклад:

1. Глибоке розуміння місцевих потреб та оперативне реагування на зміни ринку дозволяють кредитним кооперативам забезпечувати своїх членів найкращими фінансовими пропозиціями.

2. Відсутність зайвих формальностей робить кредитні кооперативи більш доступними для всіх верств населення.

3. На відміну від банків, кредитні кооперативи можуть пропонувати більш гнучкі умови кредитування, такі як відстрочення платежів чи зміна графіку погашення, що робить їх більш доступними для широкого кола клієнтів.

4. Спільна власність зміцнює довіру між членами кооперативу, створюючи більш тісні та партнерські відносини, що позитивно впливає на умови кредитування та заохочує активну участь у житті спільноти.

5. Кооперативи готові працювати з клієнтами, які не завжди відповідають стандартним банківським вимогам. Ця особливість дозволяє їм підтримувати різноманітні бізнес-ініціативи та сприяти розвитку місцевої економіки. Однак, важливо розуміти, що кожен кооператив має свою специфіку, тому умови кредитування можуть суттєво відрізнятися.

Отже, Кооперативи, які фінансуються своїми членами та іншими інвесторами, є важливою складовою аграрного сектору. Для посилення їх ролі планується створення централізованого фонду, який об'єднає всі кооперативи в єдину систему. Це дозволить забезпечити стабільність кооперативів, покращити

умови кредитування для їхніх членів та сприяти розвитку сільського господарства в цілому.

Для розуміння сутності та особливостей сільської кредитної кооперації необхідно дослідити роль держави у її створенні та подальшому функціонуванні. Ми вважаємо, що держава повинна надавати сільській кредитній кооперації підтримку у таких формах:

1. Фінансова підтримка:

- Прямі субсидії: виділення коштів з державного бюджету на фінансування програм розвитку кооперативів, покриття операційних витрат, компенсацію відсотків за кредитами.

- Гарантії за кредитами: держава може надавати гарантії за кредитами, які кооперативи беруть у комерційних банках, знижуючи таким чином ризики кредитування і роблячи його більш доступним.

- Пільгове кредитування: створення спеціальних програм кредитування кооперативів за зниженими ставками або з відстрочкою платежів.

- Інвестиції в капітал: прямі інвестиції держави у капітал кооперативів для зміцнення їх фінансової стійкості.

2. Нефінансова підтримка:

- Нормативно-правове регулювання: створення сприятливого законодавчого середовища для розвитку кооперативів, спрощення процедур реєстрації та ліцензування.

- Надання інформації та консультацій: забезпечення кооперативів доступом до інформації про державні програми підтримки, консультування з питань управління, бухгалтерського обліку та податків.

- Підготовка кадрів: організація навчальних програм для керівників та членів кооперативів, підвищення їх кваліфікації.

- Маркетингова підтримка: сприяння просуванню продукції та послуг кооперативів на ринку, організація виставок та ярмарків.

3. Інші форми підтримки.

- Співпраця з міжнародними організаціями: залучення міжнародної допомоги для розвитку сільської кредитної кооперації.
- Створення спеціальних фондів: створення державних або регіональних фондів для підтримки кооперативів.
- Заохочення до співпраці з іншими суб'єктами агропромислового комплексу: сприяння створенню кластерів та кооперативних об'єднань.

Гарантійний фонд кредитного кооперативу це спеціальний фонд, який створюється з метою забезпечення фінансової стійкості кооперативу та захисту інтересів його членів. Функції гарантійного фонду кредитного кооперативу наступні:

1. Покриття збитків. У разі виникнення збитків, наприклад, через неплатоспроможність окремих членів, гарантійний фонд використовується для їх покриття, що дозволяє уникнути значних фінансових втрат для інших членів кооперативу.

2. Підтримка ліквідності. Фонд може бути використаний для підтримки ліквідності кооперативу, тобто забезпечення його здатності виконувати свої зобов'язання перед членами.

3. Збільшення довіри. Наявність гарантійного фонду свідчить про фінансову стабільність кооперативу та підвищує довіру до нього з боку потенційних та існуючих членів. Отже, Гарантійний фонд є важливим елементом системи управління ризиками кредитного кооперативу.